

Posudek disertační práce

Autorka práce: Mgr. Olga Šiková

Název práce: Obraz svobody ve světle dobových pramenů české společnosti nearistokratického původu na pozadí revolučního roku 1848

Místo a rok vypracování: Praha, FHS UK 2014

Historicko-antropologická práce si klade otázku, co si vybraní aktéři z řad městského a venkovského obyvatelstva představovali pod pojmem svoboda a v jakých kontextech tento pojem používali v závislosti na tehdejší společenské dění a na společenském postavení, které zaujímali. Práce je postavena na pramenném materiálu, na studiu kronik, zápisků, pamětí a kázání vybraných aktérů a přístupnost pramenného materiálu do určité míry limituje i spektrum osob, které jsou do vzorku zahrnuty. Jedná se o evangelického kněze Jana Kollára, zástupce katolického duchovenstva Václava Krolmuse, Františka Serafina Náhlovského, Františka Josefa Řezáče a Karla Aloise Vinařického, školního pomocníka Věnceslava Metelku a rolníky Františka Dědinu, Josefa Dlaska, Václava Jana Maška a Františka Skopalíka.

V úvodní části práce autorka shrnuje základní literaturu a používané prameny a v krátkosti, možná až příliš stručně, seznamuje čtenáře s metodologií práce. Z metodologického exkursu vyplývá, že autorka téma vnímá jako výzkum postojů. Následuje první část práce, údaje o autorech pramenů. Olga Šiková k jednotlivým autorům sestavila biografické medailonky, o rozsahu přibližně od jedné do pěti normostran, které mají charakter slovníkových hesel s poznámkovým aparátem. Základní životopisná data, která jsou doplněna skicami o společenském a politickém působení autorů pramenů, dokreslují čtenáři, jaké společenské vrstvy tvůrci pramenů reprezentují. K medailonkům je přiřazena krátká kapitola o strukturování tehdejší společnosti, která napomůže čtenáři autory společensky zařadit.

Podstatou druhé části práce je zachycení, jak jednotliví aktéři používají v pramenném materiálu koncept svobody. Autorka tuto část adekvátně uvozuje nástinem dobového politického klimatu, následně ale ne zcela logicky odbočuje a věnuje se otázce, jak se vymezuje pojem svobody v současné odborné literatuře. Pojem liberalismus, jehož výklad následuje, je mnohem pečlivěji analyzován ve vztahu k době, kterou se autorka zabývá. Za významnou podkapitolu v této části práce považují zejména pojednání o autoritách českého liberalismu, v němž se autorka věnuje rozboru názorů významných duchovních reprezentantů doby předbřeznové a revolučního roku 1848. Přestože Bolzanovy, Palackého, Riegerovy a Havlíčkovy myšlenky, které jsou interpretovány, budou čtenářům pravděpodobně známé, jejich zasazení do dobové atmosféry, z níž čerpali interpretovaní aktéři, je příhodné.

Třetí část práce se věnuje textům analyzovaných aktérů. Přestože výběr tezí a jejich interpretace poskytují ke zpracování tématu přiměřený obraz, otevírají však též otázku, zda by ještě věrnější vzhled nevznikl omezením počtu aktérů a naopak snahou proniknout v tématu

více do hloubky. Například k pojetí svobody u Františka Josefa Řezáče nebo Karla Aloise Vinařického se nedozvídáme téměř nic. Proč se jimi tudíž zabývat? Na druhé straně však větší počet autorů nám poskytuje možnost zaznamenat variabilitu odpovědí, které naznačují, že diskurs o svobodě nebyl v dané době nijak ustálený a pojetí svobody u jednotlivých autorů záviselo na osobnosti aktéra a na zájmech společenské skupiny, k níž patřil.

V závěrech zaznamenáváme snahu komparovat jednotlivé postoje aktérů a najít v nich nějaké pravidelnosti. V této oblasti je třeba ocenit, že autorka při komparaci volí řadu variabilních hledisek: přihlíží ke druhu pramene, ke společenskému postavení jednotlivce, k dobovému kontextu. Zejména při komparaci názorů s přihlédnutím ke společenským vrstvám, jež aktéři zastupovali, se zde alespoň částečně promítá aspekt, který v práci postrádám, rekonstrukce toho, co jednotliví aktéři věděli, co kromě bible četli, co k danému tématu poskytovaly tehdejší tradované znalosti. Zde je poměrně rozsáhlý a v autorčině práci málo využitý prostor ke kulturně historické analýze, která by postoje jednotlivých aktérů dále dokreslovala. Autorka zcela správně věnuje velkou pozornost politické situaci a politickému diskurzu a pravděpodobně předpokládá, že se v něm vybraní aktéři relativně dobře orientovali a znali ho. I kdybychom tuto představu nerozporovali, pojetí svobody výrazně překračuje politické spektrum. Týká se uspořádání rodiny, chování k sousedům, uvnitř venkovské a městské komunity. Podle mého očekávání autorka potvrzuje, že se kontextualizace pojmu svobody relativně často vztahuje ke svobodě vyznání, národní svobodě, resp. k politickému uspořádání a částečně i svobodě sociální. Kladu ale otázku, zda se neobjevují též podrobnější odkazy na otázku svobody a jejich projevů v lokálních společnostech (sousedské a rodinné prostředí).

Metodologii výzkumu je v práci věnována relativně malá pozornost. Autorka podceňuje, že pokud studuje použití určitého konceptu, pracuje s jazykem. Jazyk je, kromě jiného, sémantický systém a významové pole každého pojmu se nevytváří samostatně, ale ve vztahu k jiným pojmům. Celé práci by prospělo, kdyby autorka například vytipovala ve vztahu ke svobodě další klíčové pojmy, které vůči ní tvoří vztažné nebo polaritní kategorie a sémantické pole pojmu svobody ovlivňují. Stejně tak mohla vytipovat opozita a zkusit aplikovat komponentovou analýzu. Zapojit ve větší míře metodologii strukturalismu a kognitivní antropologie by jistě bylo přínosem. Argumentace autorky by tak získala na důvěryhodnosti a přesvědčivosti.

V závěrečném shrnutí práce se autorka vrací k úvodním otázkám, přesvědčivě na ně odpovídá a přispívá k rozšíření znalosti o duchovním světě aktérů a jejich postojovém spektru.

Práce je psaná kultivovaným jazykem, obsahově je zpracována na úrovni doktorské práce a splňuje veškeré formální požadavky pro disertační práce.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

oponent